

Justitieutskottets betänkande

1976/77:5

med anledning av motioner om pornografi m. m.

Motionerna

I motionen 1975/76:1055 av fru André m. fl. (c) och 1975/76:1066 av herr Hernelius m. fl. (m) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller att texten i 21 § andra stycket allmänna ordningsstadgan ändras på sätt som föreslås i motionerna.

Motionsförslagen innebär att det i allmänna ordningsstadgan intagna förbudet mot förråande sexuella eller sadistiska beteenden vid offentlig pornografisk föreställning utsträcks till att gälla även samlag.

Gällande rätt

Enligt *allmänna ordningsstadgan* (1956:617) anses offentlig pornografisk föreställning som offentlig tillställning och får inte anordnas utan tillstånd av polismyndigheten. Sådant tillstånd erfordras även för offentlig biografföreställning på allmän plats. Tillstånd kan förenas med vissa föreskrifter om ordning och säkerhet. Offentliga tillställningar kan inställas eller upplösas av polismyndigheten om bl. a. beslut meddelats att tillställningen inte får äga rum eller om vid tillställningen förekommer något som strider mot lag. Polismyndighet får också förbjuda förnyande av tillställning som åsyftar eller innebär något som strider mot lag. Vidare gäller enligt 21 § andra stycket allmänna ordningsstadgan att person under 18 år inte får medverka vid offentlig pornografisk föreställning. Vid sådan föreställning får inte förekomma förråande sexuella eller sadistiska beteenden. Den som bryter mot bestämmelsen i 21 § andra stycket, ordnar offentlig tillställning utan tillstånd, fortsätter tillställningen sedan beslut meddelats om dess upplösning, förnyar tillställningen i strid med meddelat förbud eller inte efterkommer av polismyndigheten meddelade föreskrifter kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Även i *brottsbalken* (BrB) finns flera straffbestämmelser som kan bli tillämpliga på verksamheten vid s. k. sexklubbar och poseringsateljéer eller på andra företeelser med pornografisk karaktär.

Bestämmelser om sedlighetsbrott upptas i 6 kap. BrB. I 1–5 §§ och 6 § första stycket stadgas straff för gärningar som innefattar övergrepp mot barn eller ungdom eller utgör en kränkning av någon i sexuellt hänseende. Enligt

6 § andra stycket BrB skall ansvar för otuktigt beteende ådömas om någon blottar sig för annan på sätt som är ägnat att väcka anstöt eller eljest genom ord eller handling som uppenbart sårar tukt och sedlighet uppträder anstötligt mot annan. För straffbarhet krävs att gärningar riktar sig mot en viss person. Handlingar som karakteriseras av att de kan väcka anstöt hos en större eller mindre krets av utomstående omfattas således inte av straffbudet. Straffskalan upptar böter eller fängelse i högst ett år. I 6 kap. 7 och 8 §§ BrB finns vidare straffstadganden som riktar sig mot främjande av prostitution. Enligt 7 § skall för koppleri dömas till fängelse i högst fyra år eller, om brottet är grovt, till fängelse i lägst två och högst sex år. Den brottsliga gärningen består i att någon vanemässigt eller för att bereda sig vinning främjar eller utnyttjar annans otuktiga levnadssätt eller att någon förleder den som är under 20 år till sådant levnadssätt. Om någon för att bereda sig särskild vinning främjar tillfällig könsförbindelse mellan andra, dömes enligt 7 § tredje stycket för främjande av otukt till böter eller fängelse i högst sex månader. I 6 kap. 8 § BrB stadgas att den som genom att utlova eller giva ersättning skaffar eller söker skaffa sig tillfällig könsförbindelse med någon som är under 18 år eller, om han är av samma kön, under 20 år, skall dömas för förförelse av ungdom till böter eller fängelse i högst sex månader.

Vid sidan av de nämnda bestämmelserna finns bestämmelser i åtskilliga andra författningar som gör det möjligt att ingripa mot pornografisk verksamhet, exempelvis hälsovårdsstadgan, barnavårdslagen, socialhjälpslagen, lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet och smittskyddslagen.

Vissa förarbeten m. m.

De redovisade bestämmelserna om offentliga pornografiska föreställningar i allmänna ordningsstadgan trädde i kraft den 1 oktober 1973. Samtidigt infördes fängelse som påföljd vid överträdelse av ordningsstadgans bestämmelser vid sidan av det dittills gällande bötesstraffet. Till grund för lagstiftningen låg de förslag som framlagts av brottskommissionen i betänkandet (Ds Ju 1973:5) Åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen.

I betänkandet framhöll brottskommissionen bl. a. att stora ekonomiska intressen gjorde sig gällande i pornografibranschen och att förtjänsterna på verksamheten sannolikt var betydande i många fall. Enligt kommissionen bytte sexklubbarna ofta innehavare på ett sätt som försvårade myndigheternas kontroll av verksamheten. Detta gällde inte minst i fråga om taxeringsmyndigheternas arbete. Ett tillståndstvång skulle enligt kommissionen innebära bl. a. att innehavaren inte kunde dra sig undan ansvaret för verksamheten genom att överlåta denna på annan person. Nu nämnda konsekvenser av tillståndstvång för pornografisk föreställning ansåg kommissionen kunna innebära frestelser att anordna sådan föreställning utan att

inhämta tillstånd. Böter ansågs med hänsyn till omsättningens storlek inte vara någon tillräckligt effektiv sanktion häremot. I straffskalan borde därför intagas fängelse. Därigenom skulle också vissa straffprocessuella tvångsmedel kunna begagnas. I betänkandet behandlade kommissionen också frågan om ett förbud mot reklam för bl. a. verksamheten vid sexklubbar. Kommissionen avvisade tanken på ett sådant förbud under hänvisning bl. a. till att Svenska tidningsutgivareföreningen 1973 rekommenderat sina medlemmar att visa återhållsamhet med publicering av sådana annonsillustrationer som på ett utmanande sätt återger sexuella motiv och att denna rekommendation lett till en sanering på området.

Brottskommissionens betänkande bildade utgångspunkt för prop. 1973:115 med förslag till åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen. I samband med förslagen i propositionen upptog justitieutskottet till behandling bl. a. en motion vari framställdes ett yrkande med samma syfte som yrkandet i de nu aktuella motionerna. I sitt av riksdagen godkända betänkande (JuU 1973:26, rskr 1973:258) framhöll justitieutskottet att den grundtanke som låg bakom 1970 års lagstiftning på yttrande- och tryckfrihetsrättens område, nämligen att den enskilde i vidaste möjliga utsträckning själv bör få bestämma vilka framställningar han vill ta del av och vilka aktiviteter han vill ägna sig åt, alltså var bärande. Såväl förslaget i propositionen om förbud mot pornografiska tillställningar som innehåller förråande sexuella eller sadistiska beteenden som motionärernas förslag om förbud mot förekomsten av samlag vid sådana tillställningar ansåg utskottet kunna sägas i viss mån stå i strid med denna princip. Utvecklingen av verksamheten i de s. k. sexklubbarna motiverade dock en viss skärpning i syfte att förhindra en fortsatt ogynnsam utveckling. Utskottet hade därför intet att erinra mot den i propositionen föreslagna bestämmelsen att pornografisk föreställning ej får innehålla förråande sexuella eller sadistiska beteenden. Tillräcklig anledning att bifalla det längre gående motionsförslaget förelåg däremot ej; effekten av de i propositionen föreslagna åtgärderna borde enligt utskottet avvaktas innan ställning togs till behovet av ytterligare åtgärder.

Genom ändringar i brottsbalken år 1970 upphävdes det tidigare straffstadgandet om sårande av tukt och sedlighet i 16 kap. 11 § och ersattes med en bestämmelse om otillåtet förfarande med pornografisk bild. Samtidigt antogs ändringar i tryckfrihetsförordningen. Lagstiftningen syftade till utvidgning av yttrandefriheten i vid bemärkelse.

Frågans behandling vid 1975/76 års riksmöte

Ett motionsyrkande med samma innebörd som yrkandena i motionerna 1975/76:1055 och 1975/76:1066 framställdes också under 1975 års riksmöte. Motionen behandlades vid 1975/76 års riksmöte. I sitt av riksdagen godkända betänkande (JuU 1975/76:2) uttalade utskottet att enligt utskottets

mening de erfarenheter angående utvecklingen vid sexklubbarna som då förelåg var alltför begränsade för att kunna tjäna som underlag för en bedömning huruvida 1973 års författningsändring haft avsedd effekt. Skulle utvecklingen visa att behov föreligger av en mera ingripande reglering fick frågan enligt utskottets mening tas upp på nytt. Utskottet avstyrkte motionen.

Sexualbrottsutredningen

Den år 1971 tillkallade sexualbrottsutredningen lade i december 1975 fram sitt betänkande (SOU 1976:9) Sexuella övergrepp. Betänkandet innehåller förslag till ny lydelse av brottsbalkens bestämmelser om sedlighetsbrott. I betänkandet, som efter remissbehandling f. n. är föremål för övervägande inom regeringens kansli, redogörs bl. a. för tillämpningen av kopplerbestämmelserna i brottsbalken. Därvid erinras bl. a. om att medverkan i offentliga samlag på sexklubbar i och för sig inte kan anses som otuktigt levnadssätt, vilket enligt utredningen får anses bekräftat efter 1973 års ändringar i allmänna ordningsstadgan. Utredningen anför vidare bl. a. följande.

Inskridanden mot sexklubbar på vilka det förekommer prostitution har ägt rum i ett rätt stort antal fall under 1970-talet. Sexklubbar finns företrädesvis i de största städerna. De är inte klubbar i vanlig mening. Allmänheten har tillträde, vanligen efter erläggande av inträdesavgift. Verksamheten består av pornografiska föreställningar (live-show, petting-show etc.) samt ofta visning av pornografisk film. För verksamheten krävs tillstånd enligt allmänna ordningsstadgan och om den bedrivs i enlighet med föreskrifterna i meddelat tillstånd är den givetvis helt legal.

Det har emellertid visat sig att även prostitution ofta ingått i verksamheten. --- Vanligen har det sexuella umgänget ägt rum i avskilda rum i direkt anslutning till klubben. De prostituerade kvinnorna har ofta varit anställda som "värdinnor" eller som "artister".

Det har också förekommit avslöjanden av inrättningar där prostitutionen inte varit förenad med klubbverksamhet utan mer uteslutande av bordellkaraktär. Både de bordelliknande inrättningarna och sexklubbarna med prostitution som service har varit av rätt varierande storlek. Ibland har endast någon enstaka kvinna ägnat sig åt prostitution. I andra fall har ett betydande antal kvinnor varit inblandade och omsättningen bland dem har varit stor. Också förhållandet mellan klubb- eller bordellinnehavaren och de prostituerade kvinnorna har varierat. Ofta har det varit fråga om en rent affärsmässig uppgörelse mellan innehavaren och den prostituerade där man inte har kunnat finna belägg för någon form av påtryckning mot den prostituerade. Ibland har det rört sig om välordnade etablissemang där de prostituerade av allt att döma funnit sig väl till rätta och varit nöjda med det sätt varpå verksamheten bedrivits. I en del fall har de prostituerade varit tvungna att överlämna rätt betydande summor pengar av sina inkomster till innehavaren. Det har hänt att underåriga utnyttjats i verksamheten.

Ur ordnings- och sanitetssynpunkt har verksamheten ofta varit helt otillfredsställande. Ibland har även annan brottslighet varit förenad med klubbverksamheten.

Gemensamt för sexklubbarna med prostitution som ett inslag i verksamheten och de mer renodlade bordellerna är att polisingripandena praktiskt taget aldrig skett på grund av anmälan från prostituerade i klubben eller bordellen. Polisen har själv tagit initiativ till utredningen, ibland på grund av klagomål från störda grannar eller av någon liknande anledning. Den intensitet med vilken verksamheten bedrivits från polisens sida har varierat mellan olika polisdistrikt och inom samma distrikt i tiden.

Utskottet

I betänkandet behandlar utskottet två motioner, i vilka framställs önskemål om ändring i allmänna ordningsstadgans bestämmelse om pornografiska föreställningar. Önskemålen går ut på införande av ett förbud mot förevisning av samlag vid sådana föreställningar. Enligt bestämmelsens nuvarande lydelse får det vid pornografisk föreställning ej förekomma förråande sexuella eller sadistiska beteenden. Förevisning av offentliga samlag är i och för sig ej förbjuden och torde ej heller normalt anses såsom sådant främjande eller utnyttjande av annans otuktiga levnadssätt att det för föreställningens anordnare kan föranleda ansvar för koppleri enligt 6 kap. 7 § brottsbalken.

Den berörda bestämmelsen i allmänna ordningsstadgan tillkom år 1973. Vid riksdagsbehandlingen av ärendet förekom motionsyrkanden med samma syften som de nu aktuella motionerna har. En sådan motion behandlades också under 1975/76 års riksmöte. Vid sistnämnda tillfälle avstyrkte utskottet motionen men uttalade samtidigt i sitt av riksdagen godkända betänkande att frågan fick tas upp på nytt om utvecklingen skulle visa att det förelåg behov av en mera ingripande reglering.

I motionen 1975/76:1055 uttalar motionärerna bl. a. att det finns anledning ifrågasätta om verksamheten vid sexklubbarna verkligen överensstämmer med människornas värderingar. De personer som agerar vid föreställningarna löper enligt motionärerna stor risk för missanpassning som får personliga tragedier till följd, medan de människor som ser föreställningarna, särskilt ungdomar, riskerar att få en helt felaktig bild av samlevnaden mellan könen. Motionärerna anför vidare att verksamheten går ut på att ge sexklubbägaren största möjliga vinst genom att utnyttja människor utan hänsyn till konsekvenserna och på att exploatera kvinnan och förstärka föreställningen om kvinnan som enbart sexobjekt.

I motionen 1975/76:1066 framhåller motionärerna bl. a. att antalet sexklubbar har vuxit och att innehållet i föreställningarna gått i förråande riktning. Antalet ungdomar som indragits i ett asocialt levnadssätt har enligt motionärerna ökat. Motionärerna uppger vidare att där en närmare kartläggning skett, som exempelvis i Malmö, har man kunnat konstatera att omfattande kriminalitet döljs inom klubbverksamhetens ram.

Vid övervägande av den aktuella bestämmelsen i allmänna ordningsstadgan bör understrykas att den endast avser pornografiska föreställningar.

dvs. sådana föreställningar där det primära syftet är att förmedla pornografi. Enstaka inslag av sexuella beteenden i varietéer eller teaterföreställningar berörs således ej av denna reglering (prop. 1973:115 s. 108).

Av bl. a. sexualbrottsutredningens betänkande (SOU 1976:9) Sexuella övergrepp framgår att verksamheten vid sexklubbarna i många fall utvecklats till ren bordellverksamhet eller kommit att inrymma eller tjäna som täckmantel för en omfattande kriminalitet. Det står också klart att verksamheten kan dra in ungdomar och även andra i ett asocialt levnadssätt och att den ofta tar sig uttryck som är i hög grad förnedrande för kvinnorna. Delvis kan utvecklingen ha samband med bristande resurser hos polis, barnavård och socialvård. Klart synes emellertid vara att 1973 års lagstiftning inte har givit tillräckliga möjligheter att ingripa.

Mot denna bakgrund delar utskottet motionärernas uppfattning att åtgärder erfordras för att komma till rätta med avarterna av sexklubsverksamheten. Utskottet finner det emellertid tveksamt om en utsträckning av förbudet mot förråande sexuella eller sadistiska beteenden till att avse även offentliga samlag ensamt kan tjäna ett sådant syfte. Ett sådant förbud bör dock enligt utskottets mening kunna verka i viss mån dämpande på verksamheten, och det finns därför anledning att överväga frågan härom. Ställningstagandet bör dock föregås av en systematisk utvärdering av 1973 års lagstiftning och en kartläggning av verksamheten vid sexklubbarna. Arbetet härmed – som bör syfta till skärpt lagstiftning – bör enligt utskottets mening snarast komma till stånd genom regeringens försorg. I sammanhanget bör beaktas att socialutskottet i dagarna enhälligt uttalat sig för en kartläggning av problemen kring prostitutionen i vårt land (SoU 1976/77:7).

Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

Utskottet hemställer

att riksdagen med anledning av motionerna 1975/76:1055 och 1975/76:1066 ger regeringen till känna vad utskottet anfört angående utvärdering av de år 1973 antagna bestämmelserna om pornografiska föreställningar m. m.

Stockholm den 28 oktober 1976

På justitieutskottets vägnar

ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), fröken Mattson (s), herrar Polstam (c), Jönsson i Malmö (s), Petersson i Röstånga (fp), fru Bergander (s), fru Andersson i Kumla (s), herrar Winberg (m), Pettersson i Helsingborg (s), fru Wiklund (c), fru André (c), fru Johnsson (c), herr Segerstedt (s) och fru Mårtensson (s).

Reservation

av fröken Mattson (s), herr Jönsson i Malmö (s), fru Bergander (s), fru Andersson i Kumla (s), herrar Pettersson i Helsingborg (s), Segerstedt (s) och fru Mårtensson (s), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 5 med "Vid övervägande" och slutar på s. 6 med "till känna" bort ha följande lydelse:

I utskottets av riksdagen under föregående riksmöte godkända betänkande uttalades att de erfarenheter som då förelåg angående utvecklingen vid sexklubbarna var alltför begränsade för att kunna tjäna som underlag för en bedömning huruvida 1973 års författningsändring haft avsedd effekt. Utskottet framhöll också att frågan fick tas upp på nytt om utvecklingen skulle visa att behov föreligger av en mera ingripande reglering. Enligt utskottets mening har inte inträffat några omständigheter som ger anledning till annan bedömning. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen avslår motionerna 1975/76:1055 och 1975/76:1066.

